

Suriye Denkleminde Türkiye'nin Dışındaki Bölgesel Dinamikler

“

Rusya'nın Suriye rejimi ile kurduğu ilişki, onu Suriye eksenli bölgesel gelişmelerin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Dolayısıyla rejimin diğer bölgesel aktörlerle ilişkileri daha çok Rusya üzerinden gelişmektedir.

”

Hamza Haşıl

Araştırma Asistanı, ORSAM

Türkiye'nin Suriye gündemi Fırat Kalkanı bölgesi, Afrin, Münbiç, Tel Rıfat, Fırat'ın doğusu ve İdlib gibi Suriye'nin kuzey bölgelerine odaklanmışken, Suriye'nin diğer bölgelerinde cereyan eden gelişmeler bazen göz ardı edilmektedir. Özellikle İran ve İsrail kaynaklı birtakım bölgesel gelişmeler, Suriye krizinin dönüşümünde son derece kritik etkiler

biraktmaktadır. Öyle ki bu aktörlerin özelde Suriye rejimi ile, genelde ise küresel güçler ile olan ilişkileri krizin çözümü ya da çözümsüzlüğüne doğrudan etki edebilmektedir. Bu yazıda da Suriye krizine etkin bir şekilde müdahil olan bölgesel güçlerin oluşturdukları dinamikler Türkiye ekseninde ele alınacaktır. Bu noktada Rusya, İran, İsrail ve Suriye rejiminin birbirleri ile olan ilişkilerine ve Türkiye'nin nasıl bir strateji izlemesi gerektiğine değinilecektir.

Rusya'nın Suriye rejimi ile kurduğu ilişki onu Suriye eksenli bölgesel gelişmelerin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Dolayısıyla rejimin diğer bölgesel aktörlerle ilişkileri daha çok Rusya üzerinden gelişmektedir. Bununla birlikte, her aktörün kendi gündeminin olduğu gerçeği ise göz ardı edilemez. Yakın zamanda cereyan eden bölgesel gelişmeler bu gerçeği bize bir kez daha hatırlatmıştır.

Suriye iç savaşındaki çatışma düzeyinin nispeten azaldığı bu dönemde Suriye'nin yeniden yapılandırılması en çok konuşulan konulardan biridir. İran'ın bu inşa sürecinde aktif rol alacağı rejim ile münasebetlerinden ötürü kesindir.

Rusya – İsrail İlişkilerinde Güncel Suriye Gündemi

Rusya, Suriye iç savaşına Eylül 2015'te doğrudan müdahil olmuş-

tur. Rusya, İsrail ile önemli bir bölgesel anlaşmazlığa düşmemek için İsrail'in Suriye'de İran ve İran destekli güçlerin hedeflerine dönük hava operasyonlarına karşı pasif bir tutum sergilemiştir. Suriye özelinde bu iki ülke arasındaki ilişkiler, Rus Il-20 Casus uçağının İsrail hava unsurlarınca Suriye'de konuşlu S-200 hava savunma sistemlerine kalkan yapılmak suretiyle düşürülmesi sonucu gergin dönem yaşamıştır. 18 Eylül 2018'de gerçekleşen olay Rusya tarafından İsrail'e dönük büyük bir tepkiye yol açsa da diplomatik kanallar tıkanmamıştır. Bazı askeri yetkililerin ve diplomatların karşılıklı ziyaretleri Şubat 2019'da devlet başkanları düzeyine taşınarak iki ülke arasındaki buzlar erimeye başlamıştır. Bu görüşmede uçak krizinin haricinde ön plana çıkan en önemli konu yine İran'ın Suriye'deki varlığı olmuştur. İsrail bu konudan duyduğu rahatsızlığı ve İran hedeflerine yönelik saldırılarının devam edeceğini yinelemiştir.

Suriye Merkezli İran-İsrail Gerilim Hattı

Suriye iç savaşındaki çatışma düzeyinin nispeten azaldığı bu dönemde Suriye'nin yeniden yapılandırılması en çok konuşulan konulardan biridir. İran'ın bu inşa sürecinde aktif rol alacağı rejim ile münasebetlerinden ötürü kesindir. İran, her ne kadar finansal yatırım noktasında en etkin ülkelerden biri olamayacak olsa da yapılanmanın stratejik boyutunda önde gelen ülkelerden birisi olacaktır. Öyle ki, ABD yaptırımları sebebiyle ekonomik darboğazda olan İran, Suriye'yi hem bir pazar olarak hem de alternatif pazarlara

ulaşmak için geçiş güzergahı olarak görmektedir. Bu noktada İran'ın ilk arzusu İran'dan Suriye'nin Lazkiye limanına ulaşan bir ulaşım hattı inşa edebilmektir. Bu hat Irak'ı da kapsayacağı için İran'a çok önemli bir bölgesel dinamizm kazandıracaktır. Fakat bu plan bölgesel anlamda İsrail'i, küresel anlamda da İran'a ambargo uygulamakta kararlı olan ABD'yi rahatsız etmektedir. Bu sebeple İsrail'in vuracağını her seferinde ilan ettiği İran hedeflerinden kastı sadece Suriye'deki İran destekli militan varlığından ibaret değildir. Bu tür projelere sekte vurmamak da İsrail'in hedefleri arasındadır. Zira bir taraftan hava saldırıları ile İran'ın Suriye'deki her türlü varlığı tehdit altında tutulurken, diğer taraftan Suriye-Irak sınırındaki ABD üsleri üzerinden İran'a karşı coğrafi bir baskı oluşturulmaktadır. Suriye'nin doğusundaki ABD varlığı ve güneydeki El-Tanf üssü İran'ın olası hamlelerini engelleyebilecek birtakım coğrafi avantajlar sunmaktadır. Tüm bunlara rağmen İran'ın kendisine uygulanan ekonomik ambargoyu delebilmek için mutlak bir formül arayışına gireceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

İran-Suriye Rejimi Arasındaki Organik Bağ

Suriye iç savaşının başladığı günden itibaren İran Devrim Muhafızları kontrolündeki milis kuvvetler Esad rejimine destek vermiş ve birçok cephede muhaliflere karşı savaşmıştır. İran'ın askeri anlamdaki bu desteği ekonomik yardımlar ve siyasi platformlardaki rejime destek söylemleriyle kuvvetlendirilmiştir. Aradan geçen 8 yıl boyunca İran'ın rejime olan

desteği devam etmiştir. Fakat son dönemlerde İran'da muhalif kesimlerce Suriye'ye yapılan yardımların İran ekonomisine büyük zarar verdiği düşünülmektedir.

“

Esad'ın 25 Şubat 2019'da Tahran'ı ziyaret ederek dini lider Ali Hamaney ve Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ile görüşmesi Suriye gündeminin seyrini İran ve rejim arasındaki işbirliği lehine çevirmiştir. Bu ziyaretin Netanyahu'nun Moskova'yı ziyaretinden sadece birkaç gün önce yapılması Rusya ile İran arasında birtakım kırılmaların yaşandığı ve buna rejimin İran'la olan işbirliğine ne derece önem verdiği yönündeki yorumları beraberinde getirmiştir.

”

Yeniden yapılanma sürecinin konuşulduğu Suriye kanadında ise İran'la yaptıkları ittifak sebebiyle sermaye sahiplerinin yatırım sürecini başlatmadığı ve dolayısıyla yeniden inşa sürecin bir türlü başlayamadığı serzeniş dile getirilmeye başlanmıştır. Bunlara ek olarak, İsrail'in İran'ı gerekçe göstererek başta Golan Tepeleri olmak üzere Suriye'nin birçok noktasına düzenlediği hava saldırıları ise rejimin İran'la olan işbirliğini gözden geçirmesi gerektiği yönünde bir algıya da zemin oluşturmaktadır. Bu tür söylemlerin arttığı bir dönemde Esad'ın 25 Şubat 2019'da Tahran'ı ziyaret ederek dini lider

Ali Hamaney ve Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ile görüşmesi Suriye gündeminin seyrini İran ve rejim arasındaki işbirliği lehine çevirmiştir. Bu ziyaretin Netanyahu'nun Moskova'yı ziyaretinden sadece birkaç gün önce yapılması (Bu ziyaret planlanandan bir hafta sonra, yani 27 Şubat 2019'da yapılmıştı.) Rusya ile İran arasında birtakım kırılmaların yaşandığı ve buna rejimin İran'la olan işbirliğine ne derece önem verdiği yönündeki yorumları beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu resim, İran ile rejim arasındaki organik bağı göstermesi açısından son derece nettir. Fakat sadece bu resme bakarak İran ile Rusya arasında veya rejim ile Rusya arasında çok ciddi anlaşmazlıkların olduğunu düşünmek çok ciddi bir hata olur. Diğer bir ifadeyle, bu üçlünün birbirleri arasında bazı çıkar çatışmaları yaşamaları dışarıya karşı da bölünmüş bir resim sunacakları anlamına gelmemektedir. Zira her üç ülke de çok iyi biliyor ki 8 yılı geride bırakan bu mücadeleden kazançlı çıkabilmek için bu işbirliğinin devam ettirilmesi son derece önemlidir.

Rusya'nın İran'ı dengelemek çabası olarak belirtebileceğimiz hamleleri Suriye rejimi tarafından kabul görmeyecektir. Çünkü Suriye bölgesel anlamda en büyük destekçisinin İran olduğunu ve bu destekten mahrum kaldığı noktada tekrar devrilme tehlike-

siyle karşı karşıya gelebileceğini düşünmektedir.

“

Türkiye'nin sert gücünün yanında etkin diplomasisini de paralel şekilde öne çıkarması sonuca ulaşmak açısından önemlidir. Dolayısıyla Türkiye, her ne kadar milli güvenliği açısından daha çok Suriye'nin kuzeyinde cereyan eden olaylarla ilgilenirse de Suriye siyasi sahasında ortaya çıkan bütün gelişmelerle de yakından ilgilenmek durumundadır.

”

Türkiye Ne Yapmalı?

Suriye'deki savaşa dolaylı ya da doğrudan birçok küresel ve bölgesel gücün müdahil olması ve IŞİD varlığı sona ermesine rağmen daha birçok silahlı yapının bulunması Suriye'yi çok boyutlu diplomatik

ve askeri ilişkilerin kurulduğu bir sahaya dönüştürmüştür. Bu savaşın sıcak çatışma boyutunda önemli ölçüde bir azalma olmuş olsa da yeni anayasa, ülkenin toprak bütünlüğü ve yeniden yapılandırma dahil daha birçok konunun uzun yıllar tartışılacağı, Cenevre ve Astana üzerinden siyasi çözüm çabalarının devam ettirileceği söylenebilir. Dolayısıyla yavaş yavaş siyasi çözüm aşamasına geçilirken Türkiye'nin de sert gücünün yanında etkin diplomasisini de paralel şekilde öne çıkarması sonuca ulaşmak açısından önemlidir. Dolayısıyla Türkiye, her ne kadar milli güvenliği açısından daha çok Suriye'nin kuzeyinde cereyan eden olaylarla ilgilenirse de Suriye siyasi sahasında ortaya çıkan bütün gelişmelerle de yakından ilgilenmek durumundadır. Öyle ki ortaya çıkabilecek yeni dinamikler Türkiye'nin etkisi altındaki bölgeleri ciddi şekilde etkileyebilir. Özellikle İdlib konusu Türkiye dışındaki aktörlerin üzerinde mutabık kalabileceği kritik konulardan bir tanesidir. Bu sebeple Türkiye, Suriye sahasında atılan her adımı yakından takip etmeli ve yürüttüğü diplomasiye daha çok dinamizm kazandırmalıdır. Bunun için bütün taraflarla iletişim içinde olmak önemlidir. Sahadaki bazı yerel aktörlerle ilişki kurulamaması durumunda, Türkiye'nin ABD ve Rusya üzerinden yürüteceği diplomasisinin gücü sahadaki kazanımlarının en önemli referans noktası olacaktır.

